

Szkockie dążenia niepodległościowe – główne wyzwania w sferze ekonomicznej w aspekcie ewentualnego odłączenia się Szkocji od Zjednoczonego Królestwa

Wstęp

Szkocja – obejmująca północną część wyspy Wielkiej Brytanii oraz Hebrydy, Orkady i Szetlandy – wchodzi w skład Zjednoczonego Królestwa wraz z Anglią, Walią i Irlandią Północną. Według danych National Records of Scotland, Szkocję zamieszkuje 5373 tys. mieszkańców¹. W referendum z 23 czerwca 2016 r. w sprawie dalszego członkostwa Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej większość (51,9%) Brytyjczyków odpowiedziała się za wystąpieniem Wielkiej Brytanii z Unii, o czym zdecydowały głosy przede wszystkim wyborców angielskich. 62% Szkotów przy frekwencji 67,2% poparło pozostanie Wielkiej Brytanii w UE, 38% było przeciw². Na przestrzeni lat Szkocja zdobywała coraz większą autonomię w ramach Zjednoczonego Królestwa. Nadal jednak wiele decyzji jest w gestii rządu brytyjskiego, co zdaniem Szkotów ogranicza możliwości rozwoju Szkocji. Wyniki referendum stały się istotnym impulsem intensyfikacji działań Szkocji na rzecz secesji. Szkocki rząd zapowiedział, że zrobi wszystko, aby zapobiec wyjściu Szkocji z UE i dąży do powtórzenia referendum z 2014 r. w sprawie odłączenia się od Wielkiej Brytanii, licząc na jego pozytywny wynik. Działania Szkocji oraz Irlandii Północnej na rzecz niepodległości stanowią zagrożenie dla utrzymania jedności

* Dr **Ewa Radomska** – Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej, Instytut Prawa, Administracji i Ekonomii, Wydział Politologii, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, e-mail: ewaradomska@up.krakow.pl.

¹ National Records of Scotland, 2016, <http://www.nrscotland.gov.uk/> (dostęp 10.07.2017).

² A. Jamieson, *Scotland Seeks Independence Again After U.K. 'Brexit' Vote*, NBC News, 24.06.2016, <http://www.nbcnews.com/storyline/brexit-referendum/scotland-could-see-independence-again-after-u-k-brexit-vote-n598166> (dostęp 15.07.2017).

Zjednoczonego Królestwa. Sytuacja jest złożona ze względu na nałożenie się na siebie w tym samym czasie kilku procesów. Jej rozwiązanie zajmie czas i trudno nie zgodzić się z opinią specjalistów, komentatorów i obserwatorów, że możliwe są różne scenariusze. W artykule autorka stara się odpowiedzieć na główne pytania: „Jakie są główne przyczyny chęci odłączenia się Szkocji od Zjednoczonego Królestwa i jak zmieniały się na przestrzeni lat?”, „Na jakich filarach Szkocja opiera swój rozwój gospodarczy i jakie główne wyzwania w sferze ekonomicznej stoją przed Szkocją w aspekcie potencjalnego odłączenia się od Zjednoczonego Królestwa?”, „Czy obecne uwarunkowania sprzyjają dążeniom Szkotów do uzyskania niepodległości i przystąpienia do UE?”. Pytania mają celowo ogólny charakter, aby w złożoności i wielowymiarowości problematyki wyeksponować najważniejsze zagadnienia. Podporządkowano im strukturę artykułu. W części pierwszej przedstawiono dotychczasowe działania Szkocji na rzecz uniezależnienia się od Wielkiej Brytanii. Kontekst historyczny jest potrzebny do zrozumienia obecnej sytuacji. Część druga odnosi się do referendum ws. dalszego członkostwa Zjednoczonego Królestwa w Unii Europejskiej, z uwzględnieniem reakcji Szkocji na jego wyniki oraz reakcji Anglii na działania Szkocji ws. niepodległości. W części trzeciej zidentyfikowano główne wyzwania dla Szkocji w sferze ekonomicznej w warunkach ewentualnego odłączenia się od Zjednoczonego Królestwa. Dla Szkocji kwestie ekonomiczne są podstawą jej starań w drodze do niepodległości. Były już przedmiotem analiz przed pierwszym referendum niepodległościowym w Szkocji w 2014 r., ale umiejscowione w innym niż obecnie czasie i kontekście.

Analiza opiera się na przeglądzie dostępnych publikacji, w tym dokumentów rządowych, przemówień polityków szkockich i angielskich, wyników badań i analiz, raportów różnych instytucji i ośrodków badawczych, m.in. UCL European Institute, Centre for European Policy Studies, Centre for Policy Studies, Frankfurt School – UNEP Collaborating Centre for Climate & Sustainable Energy Finance, Bloomberg New Energy Finance.

W warunkach toczących się negocjacji związanych z procesem występowania Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej problematyka poruszana w artykule jest punktem wyjścia do prowadzenia dalszych pogłębionych analiz uwzględniających aspekt ekonomiczny potencjalnej secesji Szkocji od Zjednoczonego Królestwa. Zidentyfikowano najistotniejsze wyzwania, ważne dla przyszłości Szkocji, jej mieszkańców, przedsiębiorstw lokalnych i inwestorów zagranicznych oraz innych podmiotów funkcjonujących na rynku szkockim.

Szkocja w Zjednoczonym Królestwie. Działania na rzecz uniezależnienia się od Wielkiej Brytanii

Królestwo Anglii i Królestwo Szkocji jako odrębne państwa połączone były od 1603 r. unią personalną. Jednym organizmem stały się 1 maja 1707 r.³ Akt Unii, ratyfikowany przez parlamenty obu krajów, stanowił *de facto* dopełnienie unii personalnej. Powołał do życia Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii, w skład którego weszła także inkorporowana Walia⁴. W 1800 r. doszło do podpisania kolejnego Aktu Unii. Na jego mocy do Anglii, Walii i Szkocji dołączyła Irlandia. Powstało Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii. Kolejnym historycznym momentem było podpisanie 6 grudnia 1921 r. w Londynie traktatu przez przedstawicieli państwa brytyjskiego oraz Republiki Irlandzkiej, która istniała w latach 1919–1922. Umożliwił on utworzenie Wolnego Państwa Irlandzkiego, które pozostawało w unii personalnej z Wielką Brytanią jako jej dominium. Spowodowało to uniezależnienie się od angielskich władz. 6 grudnia 1922 r., po wejściu w życie traktatu, Irlandia Północna odłączyła się od Wolnego Państwa Irlandzkiego (w 1937 r. zmieniono nazwę państwa na Irlandię, a w 1949 r. Irlandia została przekształcona w republikę) i ponownie połączyła z Wielką Brytanią. W 1927 r. Zjednoczone Królestwo po raz trzeci zmieniło swoją nazwę, tym razem na Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej.

Od czasu powstania Zjednoczonego Królestwa Szkoci kilkakrotnie próbowali uniezależnić się od Wielkiej Brytanii, zwłaszcza w początkowym okresie istnienia unii. Starania te kończyły się niepowodzeniem i coraz większym ograniczaniem swobód przez Londyn. Szczególnie gwałtowne działania Szkotów, zmierzające do oderwania się od Anglii, podejmowano w XVIII w. Nie godząc się z angielską dominacją, jakobicy zwolennicy legitymistycznej dynastii Stuartów wznieśli kilka powstań o charakterze narodowyzwoleńczym. Największym z nich była tzw. Druga Wielka Rebelia z 1745 r.⁵ Po stłumieniu powstania Anglicy wprowadzili represje. Zakazano m.in. systemu klanowego, posiadania broni, używania narodowego stroju i języka gaelickiego. Pod koniec XIX w. nastąpił zwrot ku idei autonomii Szkocji, która posiadałaby własny rząd. Zaproponował ją

³ L. Colley, *Britons: Forging the Nation, 1707–1837*, Yale University Press, New Haven 1992, s. 11.

⁴ V. Bogdanor, *Devolution in the United Kingdom*, Oxford University Press, Oxford 1999, s. 7.

⁵ A. Ichijo, *Scottish Nationalism and the Idea of Europe: Concepts of Europe and the Nation*, Routledge, New York 2004, s. 33.

w 1885 r. William Gladstone. Miał poparcie Partii Liberalnej⁶. Nie przyniosła jednak zmian.

Nacjonalizm rósł w okresie Wielkiego Kryzysu, gdy podupadły szkockie kopalnie i huty, a producentów whisky uderzyła prohibicja w USA. W 1934 r. powstała Szkocka Partia Narodowa (SNP) z połączenia dwóch partii: Partii Narodowej Szkocji opowiadającej się za niepodległością i Szkockiej Partii nawołującej do większej autonomii Szkocji w ramach Zjednoczonego Królestwa⁷. W latach 60. XX w., kiedy odkryto złoża ropy naftowej i gazu na Morzu Północnym, Szkocka Partia Narodowa zintensyfikowała działania. Nie na rzecz zwiększenia autonomii Szkocji i dania jej większych praw, ale na rzecz niepodległości – uniezależnienia się od Wielkiej Brytanii. Na scenie politycznej partia zaistniała w 1970 r., kiedy jej kandydatka Winnie Ewing zdobyła mandat w wyborach uzupełniających do Izby Gmin. W 1974 r. poparcie dla partii wynosiło już 30%. Jej członkowie zdobyli 11 miejsc w Izbie Gmin⁸.

Po II wojnie światowej podstawą angielsko-szkockiego konsensusu była budowa „welfare state” (państwa dobrobytu) i idea państwowej własności przemysłu. Okres od połowy lat 40. do połowy lat 70. XX w. był dla unii Szkocji z Anglią „ciszą przed burzą”, a tą burzą były rządy premier Margaret Thatcher (lata 1979–1990), kiedy poparcie Szkotów dla konserwatystów znacznie spadło⁹. Szkocja postrzegana była od lat jako bastion lewicy. Powszechnie wyrażane są tam opinie, że to polityka gospodarcza kolejnych brytyjskich gabinetów konserwatywnych, przede wszystkim Thatcher, doprowadziła do demontażu znacznej części lokalnego przemysłu, przyczyniła się do wystąpienia wielu negatywnych skutków społecznych i gospodarczych. Niechęć dla konserwatystów pogłębiła się w czasie rządów premiera Johna Majora (1990–1997). Zdaniem Craiga McAngusa, wykładowcy politologii na Uniwersytecie w Aberdeen, istniejące różnice w podejściu Szkocji i Anglii do spraw gospodarczych stały się istotnym impulsem dążeń niepodległościowych Szkocji¹⁰. Szkoci opowiadający się

⁶ D. McCrone, *Understanding the Nation: The Scottish Question*, w: *The Fate of the Nation-State*, red. M. Seymour, McGill-Queens University Press, Montreal 2004, s. 217.

⁷ H.J. Hanham, *Scottish Nationalism*, Faber, London 1969, s. 163.

⁸ G. Duerr, *Scottish Secession: Prospects for Independence after Blair?*, referat przygotowany na konferencję „Britain after Blair”, British Politics Group, Chicago, 29.08.2007, s. 10.

⁹ D.R. Troitino, *Margaret Thatcher and the EU*, „Proceedings for the Institute for European Studies”, no. 6/2009.

¹⁰ C. McAngus, *Scottish independence back in play after Brexit shock – with a note of caution*, „The Conversation”, 24.06.2016, <http://theconversation.com/scottish-independence-back-in-play-after-brexit-shock-with-a-note-of-caution-61457> (dostęp 20.07.2017).

za secesją od Zjednoczonego Królestwa chętnie odwołują się do przykładu Republiki Irlandii. W 1921 r. – wtedy Wolna Republika Irlandii – uniezależniła się od władz brytyjskich. Mimo że uwarunkowania współczesne są odmienne, do tego porównania powraca się, uważając, że nieduża Republika Irlandii, kraj członkowski Unii Europejskiej, doskonale sobie radzi jako samodzielne państwo. David McCrone zwraca uwagę na podobieństwa między Republiką Irlandii i Szkocją: podobna „celtycka” historia, zbliżona liczba mieszkańców, doświadczenia w byciu „pod kontrolą” Westminsteru¹¹. Na podstawie przeprowadzonych badań ocenił, że Szkotów cechuje „dojrzały nacjonalizm” w sensie silnego poczucia tożsamości. „Bycie Szkotem” jest ponad „bycie Brytyjczykiem”.

Referendum w 1997 r. – większa autonomia

Choć postulat przywrócenia szkockiego parlamentu w kontekście zwiększenia autonomii wysuwano już w drugiej połowie XIX w. i rozważano reaktywowanie go przed I wojną światową, jego ustanowienie stało się możliwe dopiero w latach 90. XX w. w okresie rządów Tony’ego Blaira (1997–2007). Decentralizacja była jednym z punktów programu Partii Pracy. Szkoci, wykorzystując zmianę polityki angielskiej, w 1997 r. przeprowadzili referendum, w którym 74% głosujących poparło posiadanie przez Szkocję własnego parlamentu¹². W efekcie brytyjski parlament uchwalił ustawę konstytucyjną Scotland Act, która przyznawała Szkocji autonomię. Szkocki parlament rozpoczął funkcjonowanie od 1999 r. Uzyskał uprawnienia do podejmowania decyzji w sprawie gospodarki, edukacji, służby zdrowia, rolnictwa i ochrony środowiska. Polityka zagraniczna i polityka obronna pozostały pod kontrolą Londynu. Z czasem pojawiły się krytyczne głosy mieszkańców Anglii wobec subsydiów z centralnego budżetu dla Szkocji w wysokości ok. 6 mld funtów, finansowania darmowych studiów dla młodych Szkotów, bezpłatnych biletów autobusowych dla emerytów i świadczeń dla obłożnie chorych, starszych obywateli (takimi przywilejami nie cieszyli się mieszkańcy Anglii). Niechęć budziła także obecność szkockich posłów w Izbie Gmin, mających wpływ na rozstrzygnięcie kwestii służby zdrowia i szkolnictwa w Anglii, w sytuacji gdy angielscy posłowie nie mieli prawa regulować tych dziedzin w Szkocji. Zdaniem byłego premiera Wielkiej Brytanii Johna Majora zgoda na autonomię Szkocji i własny parlament stała się „koniem trojańskim” w dąże-

¹¹ D. McCrone, op.cit., s. 215.

¹² K. Robbins, *Britain and Europe: Devolution and Foreign Policy*, “International Affairs”, no. 74(1)/1998, s. 105.

niach Szkocji do niepodległości¹³. Działania na jej rzecz kontynuowano, a w Anglii wzrastał niepokój.

Szkocka Partia Narodowa kontynuowała działania na rzecz niepodległości w warunkach wzrostu poparcia mieszkańców Szkocji na rzecz odłączenia się od Zjednoczonego Królestwa. W sondażu firmy badawczej YouGov z września 2006 r. 44% Szkotów opowiedziało się za niepodległością, a 42% za pozostaniem w Zjednoczonym Królestwie. Nie był to wynik, który gwarantowałby powodzenie referendum niepodległościowego, ale stał się istotnym sygnałem, że Szkoci nie wykluczają takiej opcji¹⁴.

Referendum w 2014 r. w sprawie niepodległości Szkocji

Projekt ustawy o referendum niepodległościowym został przedstawiony w 2007 r. przez pierwszego ministra Szkocji i lidera Szkockiej Partii Narodowej Alexa Salmonda. Dopiero cztery lata później Szkocka Partia Narodowa uzyskała większość miejsc (69 na 129) w szkockim parlamencie, co pozwoliło jej powrócić do idei ogłoszenia referendum. Na początku 2012 r. rządy szkocki i brytyjski rozpoczęły konsultacje w sprawie referendum. Podano także informację, że referendum odbędzie się jesienią 2014 r., a pytanie będzie brzmiało: „Czy Szkocja powinna być niepodległym krajem?” („Should Scotland be an independent country?”). 15 października 2012 r. premierzy Szkocji i Wielkiej Brytanii podpisali tzw. Porozumienie Edynburskie (*Edinburgh Agreement*)¹⁵, umożliwiające szkockiemu rządowi przeprowadzenie referendum. Rok później zatwierdzona przez szkocki parlament ustawa dot. szkockiego referendum niepodległościowego (*The Bill for the Scottish Independence Referendum Act 2013*), którą potraktowano jako wyjątek (sprawy konstytucyjne są w gestii Westminsteru), otrzymała tzw. zgodę królewską (*Royal Assent*)¹⁶. Od strony formalnej otwarta została droga do rozpoczęcia kampanii i przeprowadzenia referendum.

W listopadzie 2013 r. szkocki rząd opublikował opracowanie na temat przyszłości Szkocji po uzyskaniu niepodległości pt. *Scotland's Future. The Guide to an Independent Scotland*¹⁷. Jego zapisy są nadal aktualne. Zwrócono w nim uwagę na potencjalne korzyści związane z zastąpieniem unii

¹³ J. Major, *John Major: the Autobiography*, Harper-Collins, New York 1999.

¹⁴ G. Duerr, op.cit., s. 3.

¹⁵ *Agreement between the United Kingdom Government and the Scottish Government on a referendum on independence of Scotland*, Edinburgh, 15.10.2012.

¹⁶ R. McInnes, S. Ayres, O. Hawkins, *Scottish Independence Referendum 2014. Analysis of results*, House of Commons, Research Paper 14/50, 30.09.2014, s. 22.

¹⁷ *Scotland's Future. The Guide to an Independent Scotland*, Scottish Government, Edinburgh, November 2013, <http://www.gov.scot/resource/0043/00439021.pdf> (dostęp 20.06.2017).

w ramach Zjednoczonego Królestwa przez intensyfikację współpracy gospodarczej z państwami skandynawskimi, republikami nadbałtyckimi i krajami Europy Środkowo-Wschodniej. Szkocja upatruje również swoją siłę w członkostwie w Unii Europejskiej, dostępie do jednolitego rynku europejskiego i jego swobód (przepływu towarów, usług, kapitału i siły roboczej) oraz instrumentów polityki regionalnej UE. Wzorując się na mniejszych państwach unijnych: Słowenii, Danii, Republiki Irlandii czy Estonii, chce rozwijać się przez współpracę z innymi członkami Wspólnoty. Polityka gospodarcza ma być oparta przede wszystkim na złożach ropy naftowej i gazu. Miałyby one stanowić podstawę sieci współpracy energetycznej ze Skandynawią, a jednocześnie kontynuowania współpracy w tym zakresie z pozostałymi częściami Wielkiej Brytanii, ale na innych niż dotychczas warunkach. Przez wiele lat zwolennicy niepodległości Szkocji krytykowali Londyn za nieefektywne wydawanie środków pochodzących z podatków płaconych przez przedsiębiorstwa wydobywające ropę naftową i gaz spod Morza Północnego. Postulowano, aby te środki zainwestować w specjalny fundusz dla przyszłych pokoleń, w poprawę jakości usług publicznych. Rząd szkocki liczy także na przejęcie wszystkich aktywów Wielkiej Brytanii znajdujących się na terenie Szkocji. Chodzi głównie o siły zbrojne, czyli bazę okrętów podwodnych w Faslane, szkockie siły powietrzne z bazami w Lossiemouth i Kinloss oraz Royal Regiment of Scotland, którego bataliony miałyby stworzyć trzon armii niepodległego kraju. Rząd szkocki obiecał, że po uzyskaniu niepodległości rozpocznie starania w sprawie członkostwa Szkocji w Unii Europejskiej¹⁸.

Kampania przed referendum z 2014 r. koncentrowała się na groźbie pogarszania się jakości usług publicznych (przede wszystkim służby zdrowia) w Szkocji pod rządami torystów. Salmond wyczuł obawy znacznej części swoich rodaków. Zwolennicy niepodległej Szkocji mówili, że w przypadku wygranej w referendum ich kraj będzie bogatszy dzięki złożom ropy naftowej i gazu na Morzu Północnym. Zdaniem przeciwników secesji Szkocja – jeśli uzyskałaby niepodległość – podupadnie gospodarczo, wycofa się z niej kapitał zagraniczny, wystąpi recesja. Zarzucali separatystom, że opierają podatkowe rachuby na dochodach z ropy naftowej i gazu, które będą się kurczyć, ponieważ złoża wyczerpują się, a ceny spadają. Nie można na zmniejszających się zasobach złóż budować państwa dobrobytu – oceniali. Kampania przed referendum ukierunkowana była na redukowaniu obaw, a eksponowaniu korzyści związanych z secesją. Miała charakter bardziej życzeniowy niż poparty wielostronnymi, rzetelnymi analizami z uwzględnieniem różnych scenariuszy. W ostatnim okre-

¹⁸ Ibidem, s. 220.

sie jej trwania przewaga przeciwników secesji posługujących się hasłem *Better Together* (Lepiej razem) zmniejszyła się. Wobec tego rząd brytyjski obiecał rozszerzenia szkockiej samodzielności w ramach wspólnego państwa, aby Szkoci chcieli w nim pozostać. Unioniści liczyli na to, że pozwoli to na powtórzenie scenariusza z referendum z 1995 r. w sprawie niepodległości prowincji Quebec w Kanadzie¹⁹. Zapowiedź większej autonomii dla prowincji przyczyniła się tam do odrzucenia secesji. Tak również stało się w przypadku Szkocji.

Referendum przeprowadzono 18 września 2014 r. w okresie rządów premiera Davida Camerona (2010–2016). Jakie były wyniki? „Nie” dla niepodległości, „tak” dla szerszych zmian i większej autonomii. W referendum wzięło udział prawie 84,6% Szkotów. W wielu okręgach frekwencja sięgała 90%. 55,3% wyborców (2 001 926 oddanych głosów) było przeciwnych niepodległości Szkocji. Obawiali się oni, że Szkocja bez Anglii nie poradzi sobie. Wtedy wielu z nich oceniało, że Szkocja jest za słaba, aby tworzyć własne państwo, że Unia Europejska może jej nie przyjąć, a członkostwo w tym ugrupowaniu jest dla proeuropejskich Szkotów bardzo ważne. Poparcie secesji przez 44,7% Szkotów (1 617 989 oddanych głosów) nie wystarczyło, aby Szkocja mogła odłączyć się od Zjednoczonego Królestwa²⁰. Jak wskazywali komentatorzy, wyniki referendum zapewniły Wielkiej Brytanii przynajmniej czasowe utrzymanie Zjednoczonego Królestwa. Decyzja Szkotów dała też Wielkiej Brytanii szansę uniknięcia niestabilności finansowej, prognozowanej przez część ekspertów w przypadku secesji Szkocji, oraz utrzymanie siły brytyjskiego głosu w organizacjach międzynarodowych.

Referendum w Wielkiej Brytanii w sprawie dalszego członkostwa Zjednoczonego Królestwa w Unii Europejskiej

Wygłoszone 23 stycznia 2013 r. w Londynie przemówienie premiera rządu Davida Camerona²¹ koncentrujące się na konieczności reformy Unii Europejskiej było jednocześnie wystąpieniem programowym lidera Partii Konserwatywnej dążącego do utrzymania przywództwa wśród konserwatystów i pozyskania zwolenników przed wyborami parlamentar-

¹⁹ P. Lynch, *Scottish Independence, the Quebec Model of Secession and the Political Future of the Scottish National Party*, „Nationalism and Ethnic Politics”, no. 11(4)/2005, s. 503–531.

²⁰ R. McInnes, S. Ayres, O. Hawkins, op.cit., s. 1.

²¹ *David Cameron's EU speech*, 23.01.2013, pełna treść przemówienia: <http://www.theguardian.com/politics/2013/jan/23/david-cameron-eu-speech-referendum> (dostęp 23.07.2017).

nymi w Wielkiej Brytanii. W Partii Konserwatywnej umacniała się silna frakcja przeciwników członkostwa Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej. W elektoracie konserwatywnym rósł eurosceptycyzm. Wyraźne stały się aspiracje niepodległościowe separatystów szkockich. W tak złożonych uwarunkowaniach wystąpienie przyniosło sukces wyborczy Cameronowi, zapewniając w 2015 r. odnowienie mandatu premiera²². Postulat odnowienia legitymacji rządu do kontynuacji udziału Wielkiej Brytanii w procesie integracji europejskiej przez ogólnokrajowe referendum jest zgodny z zasadami demokracji. Jednak trudno nie dostrzec, że Cameron potraktował referendum ws. dalszego członkostwa Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej w kategoriach karty przetargowej w negocjacjach dotyczących udziału Zjednoczonego Królestwa w Unii „na jego warunkach”. Było to działanie ryzykowne. Michael Emerson z Centre for European Policy Studies (CEPS) nazwał działania premiera: „grą w rosyjską ruletkę”²³. W wyniku referendum z 23 czerwca 2016 r. zwyciężyli zwolennicy wyjścia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej. Brexit stał się faktem.

Reakcja Szkocji na wyniki referendum

Po ogłoszeniu wyników referendum pierwszy minister Szkocji i przewodniczący Szkockiej Partii Narodowej Alex Salmond podał się do dymisji, a jego następcą została Nicola Sturgeon, również orędowniczka niepodległości Szkocji oraz członkostwa Szkocji w Unii Europejskiej. Wystąpiła na inauguracyjnej sesji parlamentu z przemówieniem, w którym podkreślała, że Szkocja poza Unią Europejską jest demokratycznie nie do zaakceptowania, integracja służy Szkocji. Powróciła do idei ogłoszenia drugiego referendum niepodległościowego. Z sondaży dla lokalnych mediów przeprowadzonych po referendum ws. Brexitu wynika, że 54% (według „Daily Record” z Glasgow) i 59% („Sunday Post” z Dundee) Szkotów zagłosowałoby za niepodległością. Zdaniem obserwatorów referendum miałyby sens, jeśli w sondażach za niepodległością opowie się co najmniej 60% Szkotów²⁴.

Parlament szkocki poparł rozpoczęcie bezpośrednich rozmów przez Sturgeon zarówno z Komisją Europejską, jak i z rządem w Londynie w sprawie przyszłości Szkocji. 26 czerwca 2016 r. pierwsza minister Szko-

²² S. Erlanger, S. Castle, *David Cameron and Conservatives Get Majority in British Election*, “The New York Times”, 8.05.2015, <http://www.nytimes.com/2015/05/09/world/europe/david-cameron-and-conservatives-emerge-victorious-in-british-election.html> (dostęp 15.07.2017).

²³ M. Emerson, *Cameron's 'renegotiations' (or Russian roulette) with the EU. An interim assessment*, CEPS Working Document, no. 413/2015, s. 1.

²⁴ C. McAngus, op.cit.

cji rozmawiała w Brukseli z przewodniczącymi Komisji Europejskiej i Parlamentu Europejskiego o przyszłym miejscu Szkocji w UE²⁵. Obaj wyrazili gotowość do wysłuchania Szkocji, dając jednoznacznie do zrozumienia, że w pierwszej kolejności ustalenia muszą być poczynione między rządem w Szkocji a rządem w Londynie. Zdaniem prof. Michaela Keatinga z Uniwersytetu w Aberdeen można się spodziewać, że obecne kraje członkowskie UE, w tym Hiszpania, będą blokowały akcesję Szkocji do Unii Europejskiej²⁶. Rząd hiszpański obawia się, że „drogą szkocką” mogą podążyć Katalonia lub Baskonia, a to zagroziłoby trwałości Hiszpanii. Faktem są nasilające się tendencje niepodległościowe w Europie²⁷.

W lipcu 2016 r. Sturgeon ogłosiła, że planuje rozpoczęcie przygotowań do kolejnego referendum²⁸. W marcu 2017 r. złożony przez szkocki rząd wniosek dotyczący zorganizowania drugiego referendum niepodległościowego pod koniec 2018 r. lub na początku 2019 r. poparła większość (69) deputowanych reprezentujących Szkocką Partię Narodową i Partię Zielonych (przeciwko było 59 deputowanych, m.in. przedstawiciele Szkockiej Partii Konserwatywnej i Szkockiej Partii Pracy), dając tym samym szkockiej pierwszej minister Nicoli Sturgeon mandat do rozpoczęcia negocjacji w sprawie przygotowania referendum (do jego przeprowadzenia potrzebna jest zgoda rządu w Londynie).

Reakcja Wielkiej Brytanii na działania Szkocji w sprawie niepodległości

Po referendum w sprawie dalszego członkostwa Zjednoczonego Królestwa w UE, jeszcze przed ustąpieniem z funkcji premiera, David Cameron nawoływał w brytyjskim parlamencie do utrzymania

²⁵ J. Rankin, S. Carrell, Ph. Oltermann, *Nicola Sturgeon's plea to EU leaders meets with sympathy but little hope*, "The Guardian", 29.06.2016, <http://www.theguardian.com/politics/2016/jun/29/nicola-sturgeon-scotland-plea-eu-leaders-sympathy-little-hope> (dostęp 3.07.2017).

²⁶ M. Keating, *Brexit Reflections – How could Scotland remain in the EU?*, Centre on Constitutional Change, 8.07.2016, <http://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/blog/brexit-reflections-how-could-scotland-remain-eu> (dostęp 12.08.2017).

²⁷ Zob. C. Colomb, K. Bakke, J. Tomaney, *Shaping the territory in Scotland, Catalonia and Flanders. Analysing contemporary debates on devolution and independence from a spatial planning and territorial cohesion lens*, UCL European Institute, Working Paper no. 5/2014.

²⁸ A. Cramb, *Nicola Sturgeon: Scottish referendum could be held next year*, "The Telegraph", 17.07.2016, <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/07/17/sturgeon-scottish-referendum-could-be-held-next-year/> (dostęp 18.07.2017).

jedności Zjednoczonego Królestwa²⁹. 2 lipca 2016 r., na sesji otwierającej kolejną kadencję Holyroodu – szkockiego parlamentu, brytyjska królowa Elżbieta II nie poruszyła sprawy referendum i jego wyników. Mówiła o zachowaniu „spokoju i opanowania”, gdy wydarzenia nabierają „znacznej prędkości”³⁰. Słowa królowej odczytane zostały jako apel, aby przemyśleć chęć powtórzeniu referendum ws. niepodległości Szkocji. Przed referendum w 2014 r. eksperci oraz brytyjscy politycy, w tym prezes Banku Anglii i premier, ostrzegali, że odłączenie Szkocji od Wielkiej Brytanii pociągnie za sobą negatywne skutki gospodarcze. Cameron już w 2012 r. podczas wizyty w Edynburgu przekonywał, że Zjednoczone Królestwo powinno trwać nieprzerwanie, gdyż zarówno Anglia, jak i Szkocja tylko wspólnie są w stanie utrzymać silną pozycję na arenie międzynarodowej. Oceniał wówczas, że uniezależniona Szkocja nie będzie tak silna, bezpieczna, bogata i sprawiedliwa, jak jest obecnie jako część Zjednoczonego Królestwa. Secesja Szkocji spowodowałaby, że Wielka Brytania straciłaby 1/3 swojego terytorium, zostałaby zmarginalizowana w NATO i Radzie Bezpieczeństwa ONZ, ponieważ tylko w unii ze Szkocją liczy się jako jeden z ważniejszych krajów w Europie³¹. Choć premier o tym nie wspominał, znaczenie ma także fakt, że Wielka Brytania to największy producent ropy naftowej i gazu w Unii Europejskiej. Większość tej produkcji pochodzi z terenów, które mogą być przejęte przez niepodległą Szkocję. Zdaniem szkockich polityków, skoro Wielka Brytania obawia się zachwiania stabilności swojej gospodarki po uniezależnieniu się Szkocji, oznacza to, że Anglia bardziej potrzebuje szkockiej gospodarki niż Szkocja brytyjskiej. Premier Theresa May oświadczyła w marcu 2017 r., że na powtórzenie referendum niepodległościowego Szkocji nie zgodzi się, dopóki trwają negocjacje z UE ws. brexitu, uznając, że kluczowe jest uzyskanie najkorzystniejszego porozumienia dla całego Zjednoczonego Królestwa, a referendum w Szkocji utrudniłoby to zadanie.

²⁹ *PM Commons statement on the result of the EU referendum*, 27.06.2016, pełny tekst przemówienia: <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-commons-statement-on-the-result-of-the-eu-referendum-27-june-2016> (dostęp 13.07.2017).

³⁰ *The Queen's address to the Scottish Parliament*, 2.07.2016, pełny tekst przemówienia: <https://www.royal.uk/queens-address-scottish-parliament-2nd-july-2016> (dostęp 14.07.2017).

³¹ *PM Scotland speech*, 16.02.2012, pełny tekst przemówienia: <https://www.gov.uk/government/speeches/transcript-pm-scotland-speech> (dostęp 15.07.2017).

Główne wyzwania dla Szkocji w sferze ekonomicznej w kontekście ewentualnego opuszczenia Zjednoczonego Królestwa

Dążenia Szkocji do niepodległości, mimo blokowania ich przez rząd Wielkiej Brytanii, są w ostatnich latach szczególnie silne. Władze szkockie są świadome, że z ewentualną niepodległością wiąże się gruntowna przebudowa struktur i polityki państwa. Szkocja dąży do uniezależnienia się od Wielkiej Brytanii w sferze ekonomicznej i samodzielnego decydowania o kierunkach rozwoju gospodarczego. Nie oznacza to zaprzestania współpracy, ale zdywersyfikowanie jej i położenie większego akcentu na współpracę w ramach Unii Europejskiej. W dalszej części artykułu zwrócono uwagę na główne wyzwania stojące przed Szkocją w aspekcie ewentualnego odłączenia się od Zjednoczonego Królestwa.

Jak wskazują wyniki analiz ekspertów z Centre for Policy Studies – Daniela Mahoneya i Tima Knoxa, ujętych w raporcie *Scotland: could it become Greece without the Sun?*, większość szkockiego eksportu (64%) kierowana jest do Anglii i pozostałych części Wielkiej Brytanii (Walii i Irlandii Północnej), jedynie 15% do krajów UE (bez Wielkiej Brytanii). Kraje spoza Unii mają 21% udział w eksporcie ogółem Szkocji³². Zjednoczone Królestwo jest dla Szkocji głównym rynkiem zbytu. Zmiana kierunków (przesunięcie) handlu jest możliwa, ale wymaga czasu. Nie jest jednak wystarczająca, powinna wiązać się z kreacją (zwiększaniem) handlu. Rozwój handlu zagranicznego oddziałuje na gospodarkę na wiele sposobów. Przynosi korzyści wiążące się ze specjalizacją i zwiększeniem skali produkcji, pociąga za sobą wzrost inwestycji (zwiększanie produkcji eksportowej wymaga dodatkowej akumulacji kapitału), umożliwia transfer do kraju nowych technologii i wiedzy (w przypadku państw o mniejszym stopniu zaawansowania technologicznego przyczynia się do wzrostu wydajności i przyspieszenia rozwoju gospodarczego). Różnego typu bariery (ekonomiczne, prawne, językowe itp.) mogą spowodować, że rozwój handlu nie nastąpi w takim stopniu, w jakim się tego oczekuje. Przykładowo, czynnikiem utrudniającym wymianę handlową między Szkocją a Anglią byłoby zmiany w polityce celnej z szerszym zastosowaniem instrumentów protekcjonizmu. Wprowadzenie granicy między Szkocją i Anglią także nie byłoby sprzyjające dla dwustronnej wymiany. Na rozwój handlu zagranicznego wpływają różne czynniki, w tym prowadzona polityka władz

³² D. Mahoney, T. Knox, *Scotland: could it become Greece without the sun?*, Centre for Policy Studies, Economic Bulletin, no. 80, 2.07.2016, s. 4, <http://www.cps.org.uk/files/factsheets/original/160702001824-80ScotlandCoulditBecomeGreecewithouttheSun1.pdf> (dostęp 17.08.2017).

państwowych (oddziałuje na kierunki wymiany handlowej), kształtowanie się kursu walutowego, popyt na określone produkty/usługi na rynku krajowym i na rynkach zagranicznych, zapotrzebowanie gospodarki na produkty/usługi potrzebne do rozwoju poszczególnych sektorów gospodarki. Ten aspekt także należy potraktować jako wyzwanie dla Szkocji. Dogłębnych analiz wymagają nie tylko potencjalne skutki w sferze handlu w warunkach odłączenia się Szkocji od Zjednoczonego Królestwa. Powinny brać pod uwagę także wariant przystąpienia niepodległej Szkocji do Unii Europejskiej w sytuacji, gdy powiązania z rynkami krajów UE (poza Wielką Brytanią) są obecnie dość słabe. Dodatkowo, analizy powinny uwzględniać realne możliwości zmiany kierunków handlu i jego zwiększenia (charakterystyczne dla krótkiego okresu) oraz inne zmiany długookresowe wraz z ich potencjalnymi skutkami dla szkockiej gospodarki.

Przed referendum w 2014 r. ówczesny pierwszy minister Szkocji Alex Salmond opowiedział się za utrzymaniem unii monetarnej z pozostałymi częściami Zjednoczonego Królestwa: Anglią, Walią i Irlandią Północną, nad którą nadzór miałby Bank Anglii. Według przedstawicieli Banku Anglii, w przypadku uzyskania niepodległości Szkocja nie będzie mogła liczyć na to, że zakończy unię polityczną ze Zjednoczonym Królestwem, a pozostanie w unii walutowej. W przypadku utworzenia unii walutowej Szkocji z pozostałymi częściami Zjednoczonego Królestwa Szkocja byłaby zobowiązana do podporządkowania się decyzjom brytyjskiego Ministerstwa Finansów i Banku Anglii w polityce fiskalnej (budżetowej), polityce monetarnej, regulacji sektora bankowego³³. Dodatkowo, aby taka unia była funkcjonalna, niezbędne byłyby specjalne transgraniczne porozumienia dotyczące podatków i przepisów bankowych. Zakładając członkostwo Szkocji w Unii Europejskiej, ewentualna unia walutowa, jak i własna waluta byłyby tylko etapem przejściowym poprzedzającym przyjęcie wspólnej waluty euro. Na taki scenariusz Szkocja nie jest na razie gotowa.

Własna waluta czy ewentualne przyjęcie euro przez Szkocję powinny mieć oparcie w mocnych fundamentach gospodarki, w tym racjonalnej polityce fiskalnej (budżetowej). Rząd nie będzie mógł utrzymywać dużego deficytu budżetowego i długu publicznego. Czy niepodległa Szkocja będzie w stanie finansować darmowe studia wyższe, opiekę zdrowotną i planowane zwiększenie wydatków socjalnych? Wyniki analiz ekspertów z Centre for Policy Studies wskazują, że w wariantcie optymistycznym

³³ S. Carrell, *Independent Scotland would face immediate £23bn debt*, "The Guardian", 8.04.2014, <http://www.theguardian.com/politics/2014/apr/08/independent-scotland-debt-thinktank> (dostęp 13.07.2017).

fiskalny efekt netto byłby neutralny, a w pesymistycznym – byłby duży niedobór. Już teraz nie stać na zwiększanie wydatków socjalnych pozostałych części Zjednoczonego Królestwa. Utrzymanie wydatków na cele socjalne byłby dużym wyzwaniem dla rządu niepodległej Szkocji, także w aspekcie poziomu brytyjskiego zadłużenia, które po ewentualnej secesji Szkocji będzie musiało zostać podzielone. Rząd brytyjski, aby uspokoić rynki finansowe, zapowiedział przed referendum w 2014 r., że będzie honorował wszystkie długi, w tym także te ze Szkocji, a to oznacza, że niepodległa Szkocja będzie winna Anglii ok. 23 mld funtów brytyjskich³⁴. Takie były szacunki w 2014 r. Dług ten od tego czasu zwiększa się.

Szkocja nazywana jest sercem przemysłu energetycznego Wielkiej Brytanii. Złóża na dnie Morza Północnego (szacuje się, że mogą kryć ok. 24 mld baryłek ekwiwalentu ropy) nie należą do Wielkiej Brytanii, a do prywatnych przedsiębiorstw, które znalazły te złoża i je eksploatują. Wielka Brytania czerpie dochody z wpływów z podatków od działalności tych przedsiębiorstw. Według szacunków ekspertów z Centre for Policy Studies, dochody z podatków z działalności przedsiębiorstw wydobywających ropę naftową z dna Morza Północnego, które w 2016 r. miały według prognoz wynieść 7,9 mld funtów, zmniejszyły się do 500 mln funtów³⁵. Jedną z głównych przyczyn jest spadek cen ropy naftowej na świecie. Oznacza to utrzymywanie się deficytu budżetowego Szkocji w najbliższych latach, zdecydowanie wyższego w wariantcie niepodległej Szkocji niż w wariantcie pozostania Szkocji w Wielkiej Brytanii. Zdaniem polityków i ekonomistów szkockich z problemami tymi Szkocja poradzi sobie, jeśli wpływy z podatków z wydobywania ropy pozostaną w Szkocji. Zdają sobie sprawę z tego, że złoża ropy naftowej i gazu są coraz mniejsze, koszty wydobywania rosną, a ceny spadają. Jeśli dojdą do tego ewentualne wyższe podatki od wydobywania ropy, istnieje ryzyko, że część przedsiębiorstw może zdecydować o wycofaniu się z eksploatacji. Bogactwo energetyczne traktowane jest jako jeden z głównych filarów rozwoju gospodarczego Szkocji po ewentualnym odłączeniu się od Zjednoczonego Królestwa. Przed referendum w 2014 r. oceniano, że w przypadku zwycięstwa zwolenników niepodległości Szkocja może przejąć nawet 84% zasobów ropy Wielkiej Brytanii. Kwestia ta w przypadku secesji Szkocji będzie musiała być przedmiotem negocjacji.

Sektor energii odnawialnej w Szkocji ma ogromny potencjał, na co zwrócili uwagę m.in. analitycy z Bloomberg New Energy Finance przed referendum w 2014 r.³⁶ Na początku XXI w. szkocki system energetycz-

³⁴ Ibidem.

³⁵ D. Mahoney, T. Knox, op.cit., s. 3.

³⁶ N. Glickman, *Clean energy investment at risk from Scottish referendum vote*, Bloomberg New Energy Finance, 15.09.2014, <http://about.bnef.com/press-releases/clean-energy-investment-risk-scottish-referendum-vote/> (dostęp 2.09.2017).

ny bazował głównie na elektrowniach wodnych, jądrowych, węglowych oraz elektrowni gazowej CCGT. W nowym systemie priorytetowe miejsce zajęły odnawialne źródła energii (OZE). Ich udział w miksie energii elektrycznej Szkocji (głównie dzięki energii wiatrowej) należy już teraz do najwyższych w Europie. O tym, że zapotrzebowanie Szkotów na energię w 100% mają wypełniać odnawialne źródła energii, mówiły już opracowania z 2003 r., ale dopiero publikacja *Scotland's Future. The Guide to an Independent Scotland* z listopada 2013 r. na temat przyszłości Szkocji po uzyskaniu niepodległości wyraźnie podkreślała rozwój OZE. Zapowiedź ta przyciągnęła inwestorów, którzy zaczęli budować farmy wiatrowe na lądzie i na szkockim wybrzeżu. Inwestorów zachęcił także system subsydiów rządu w Londynie oraz dostęp Szkocji do dofinansowania realizowanych projektów dotyczących rozwoju OZE z funduszy strukturalnych UE (wystąpienie Wielkiej Brytanii z UE oznacza realną możliwość utraty tych środków). Nowa strategia energetyczna Szkocji opublikowana w styczniu 2017 r. podtrzymuje wcześniejszy cel związany z rozwojem odnawialnych źródeł energii³⁷. Lądowa energetyka wiatrowa (ang. *onshore*) ma się rozwijać bez subsydiowania energii produkowanej na lądowych farmach wiatrowych. W zamian szkocki rząd planuje jej rozwój, promując sprzedaż energii z farm wiatrowych przez długookresowe umowy na sprzedaż energii, tzw. umowy PPA (*Power Purchase Agreements*), zawierane przez sektor publiczny i prywatny. Aby morska energetyka wiatrowa (ang. *offshore*) stała się konkurencyjna w stosunku do innych sposobów produkcji energii – specjaliści nie mają wątpliwości – potrzebne jest zwiększenie jej opłacalności. Konieczne jest większe zaangażowanie na rzecz poprawy efektywności energetycznej, rozbudowy możliwości magazynowania energii oraz zwiększenia potencjału tzw. mechanizmu popytowego, czyli dobrowolnego ograniczania konsumpcji w okresach szczytowego zapotrzebowania. Bezpieczeństwo dostaw w sytuacjach awaryjnych zapewnia obecnie przede wszystkim interkonektor łączący sieć szkocką z siecią angielską. Od kilku lat rząd w Londynie podchodzi jednak z coraz mniejszym entuzjazmem do kosztów utrzymywania w gotowości dyspozycyjnych mocy wytwórczych na wypadek niedostatecznej produkcji elektryczności w Szkocji. Rząd szkocki przekonuje, że Szkocji nie będą grozić spadki napięcia lub przerwy w dostawach prądu. W ramach nowej strategii rozważa budowę połączeń wzajemnych (interkonektorów) z Islandią i Norwegią. Dla rządu Szkocji to kolejny krok w dążeniu do uniezależnienia się od Anglii. Jak wynika z raportu opublikowanego przez specjalistów z Frankfurt

³⁷ *Scottish Energy Strategy: The future of energy in Scotland*, Scottish Government, Edinburgh, January 2017, <https://beta.gov.scot/publications/scottish-energy-strategy-future-energy-scotland/pages/5/> (dostęp 28.07.2017).

School – UNEP Collaborating Centre for Climate & Sustainable Energy Finance i Bloomberg New Energy Finance, w 2014 r. Wielka Brytania zajęła pierwsze miejsce w Europie pod względem inwestycji w sektorze energii odnawialnej³⁸. Rząd w Londynie raczej nie wycofa się z finansowania nowych inwestycji w szkockie farmy wiatrowe. Gdyby tak się stało, ugodziłby również we własne interesy. Duża część brytyjskiego zapotrzebowania na energię odnawialną jest zaspokajana właśnie dzięki szkockim farmom wiatrowym. Wraz z rozwojem OZE Szkocja planuje pozostać znaczącym eksporterem energii. Według danych z 2016 r., ok. 24% energii elektrycznej wytwarzanej przez farmy wiatrowe zużywane jest w samej Szkocji, a 76% jest eksportowane (w tym do Anglii) lub nie jest w ogóle wprowadzane do sieci. Aby zwiększyć potencjał eksportowy, potrzebne jest zwiększenie mocy wytwórczych farm wiatrowych, co jest realne, gdy uwzględni się realizowane i planowane inwestycje. Szkocki rząd wyznaczył ponadto cel 66% redukcji emisji gazów cieplarnianych do 2032 r. Na ustabilizowanie zapotrzebowania na energię w sektorze transportowym powinno mieć wpływ zwiększenie sprzedaży samochodów elektrycznych³⁹. Rząd Szkocji zapowiedział także wsparcie dla innowacji w czystych technologiach energetycznych. We współpracy w obszarze badawczo-rozwojowym wspierającym rozwój innowacji w sektorze zaangażowali się naukowcy ze szkockich uniwersytetów. Szkocja oczekuje, że dzięki zaangażowaniu inwestorów zagranicznych i środków pochodzących z funduszy strukturalnych UE (zakładając członkostwo Szkocji w UE) możliwa będzie realizacja założeń nowej strategii energetycznej w perspektywie długookresowej, a odnawialne źródła energii staną się jednym z filarów rozwoju gospodarczego niepodległej Szkocji.

Sektor finansowy odgrywa istotną rolę w gospodarce Szkocji. Inwestorzy i konsumenci odczuli negatywne skutki globalnego kryzysu finansowego. W tym kontekście wyrażane były przed referendum w 2014 r. obawy o przyszłość szkockiego sektora finansowego w przypadku decyzji o secesji. Istnieje realna możliwość wystąpienia ryzyka relokacji aktywów (banki mające siedzibę w Szkocji po uzyskaniu przez nią niepodległości, dla większego bezpieczeństwa, którego gwarantem miałby być Bank Anglii, mogą wycofać się ze Szkocji, pozostawiając tam ewentualnie filie), wycofywania depozytów oszczędnościowych z banków, wprowadzenia ograniczeń w swobodzie przepływu kapitału. Zwracają na to uwagę auto-

³⁸ Report *Global trends in renewable energy investment 2016*, Frankfurt School – UNEP Collaborating Centre for Climate & Sustainable Energy Finance & Bloomberg New Energy Finance, Frankfurt 2016, s. 23.

³⁹ *Scottish Energy Strategy...*, op.cit., s. 58.

rzy raportu *Scotland analysis: Macroeconomic and fiscal performance*⁴⁰. Także częściowo znacjonalizowane grupy bankowe RBS (Royal Bank of Scotland) oraz LBG (Lloyds Banking Group) zapowiedziały, że w warunkach ewentualnego odłączenia się Szkocji od Zjednoczonego Królestwa dokonają relokacji aktywów, przeniosą siedziby z Edynburga do Londynu. Banki te były rekapitalizowane w latach 2008–2009, w okresie kryzysu na rynkach finansowych, otrzymały wielomiliardową pomoc z budżetu brytyjskiego. Brytyjski skarb państwa jest udziałowcem obu banków⁴¹. Niepodległość Szkocji może oddziaływać na wycenę ratingu kredytowego Szkocji, politykę fiskalną (budżetową), system monetarny, prawo i inne elementy, które kształtują otoczenie, w których banki funkcjonują. Uczestnicy rynku funkcjonują współcześnie w warunkach niepewności, są w stanie zaakceptować określony jego poziom. W krótkim okresie negatywne konsekwencje dla systemu finansowego Szkocji nie pozostałyby bez wpływu na stopę wzrostu gospodarczego i inne wskaźniki makroekonomiczne.

Podsumowanie

Szkocja na przestrzeni wieków podejmowała kilka prób uniezależnienia się od Wielkiej Brytanii. Z różnych powodów kończyły się one niepowodzeniem, choć przyczyniały się do zwiększenia szkockiej autonomii. Od czasu odkrycia złóż ropy naftowej i gazu na dnie Morza Północnego i wzrostu znaczenia Szkockiej Partii Narodowej na scenie politycznej oraz jej zwolenników dostrzec można intensyfikację działań Szkocji na rzecz odłączenia się od Zjednoczonego Królestwa. Stały się szczególnie silne po ogłoszeniu wyników referendum ws. dalszego członkostwa Wielkiej Brytanii w UE. Podstawą dążeń niepodległościowych Szkocji jest przede wszystkim chęć uniezależnienia się od Wielkiej Brytanii w sferze ekonomicznej. Szkocji zależy na samodzielnym decydowaniu o własnym rozwoju jako niepodległe państwo, a członkostwo w Unii Europejskiej traktowane jest jako istotne wsparcie dla urzeczywistnienia przyjętej koncepcji rozwoju gospodarczego, opartej głównie na ropie naftowej i gazie oraz odnawialnych źródłach energii. Starania te są w obecnych uwarunkowaniach złożonym procesem. Przebiegają równocześnie z negocjacjami

⁴⁰ Report *Scotland analysis: Macroeconomic and fiscal performance*, HM Government, London, September 2013, s. 23, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/236579/scotland_analysis_macroecomic_and_fiscal_performance.pdf (dostęp 12.08.2017).

⁴¹ A. Trotman, D. Roland, J. Titcomb, *RBS and Lloyds will leave Scotland if it votes for independence*, "The Telegraph", 11.09.2014, <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/banksandfinance/11088643/RBS-and-Lloyds-will-leave-Scotland-if-it-votes-for-independence.html> (dostęp 4.09.2017).

Wielkiej Brytanii z UE ws. wystąpienia tego kraju z Unii. Anglia blokuje proces secesji Szkocji, chcąc utrzymać jedność Zjednoczonego Królestwa. Zakładając dojscie do skutku drugiego referendum niepodległościowego i jego pozytywny wynik dla Szkocji, konieczne będą dwustronne negocjacje i ustalenia związane z warunkami secesji: oddzielenia się gospodarczego, finansowego i instytucjonalno-prawnego Szkocji od Zjednoczonego Królestwa. Wielka Brytania jest członkiem m.in. ONZ, NATO, Rady Europy. Niepodległa Szkocja musiałaby wynegocjować i podpisać nowe umowy z wieloma organizacjami międzynarodowymi⁴². W sprawie członkostwa Szkocji w Unii Europejskiej nie wydaje się wystarczająca zmiana traktatów, aby Szkocja członkostwo w Unii zachowała. Potrzebne będzie złożenie przez Szkocję jako nowego państwa wniosku o przyjęcie do Unii Europejskiej. Zgodnie z procedurą przystępowania nowego kraju do Unii po uruchomieniu procesu akcesyjnego Komisja Europejska formułować będzie na różnych etapach tego procesu opinie (tzw. *avis*) dotyczące stopnia wypełnienia tzw. kryteriów kopenhaskich, czyli warunków wejścia do Unii, przeprowadzony zostanie tzw. *screening*, czyli przegląd prawa, rozpoczną się negocjacje w obszarach problemowych do czasu ostatecznych uzgodnień, które zostaną zapisane w traktacie akcesyjnym. Następnie traktat będzie musiał być ratyfikowany, dopiero wtedy będzie obowiązywał. Szkocja jest częścią Wielkiej Brytanii, która przystąpiła do Wspólnoty w 1973 r. Od tego czasu dostosowywała tzw. *acquis communautaire*, czyli dorobek prawny Unii Europejskiej w tych obszarach, które wynikają z nadrzędności prawa UE i – z drugiej strony – są w gestii uprawnień autonomicznego rządu Szkocji. Można się więc spodziewać, że proces akcesyjny będzie łatwiejszy niż w przypadku, gdy o członkostwo stara się kraj niemający doświadczeń integracyjnych, takich jak Szkocja. Niektóre kraje Unii nie będą zbyt przychylnie chęci odłączenia się Szkocji od Wielkiej Brytanii. Przykładem jest Hiszpania, która oficjalnie wyraziła swój sprzeciw wobec niepodległości Szkocji, obawiając się, że może to sprowokować i zachęcić inne regiony w krajach europejskich, w tym Katalonię, do walki o legitymizację procesów referendalnych mających na celu secesję. Istnieje zagrożenie, że kraj ten (być może także inne) zablokuje wejście Szkocji do UE na etapie głosowania w Radzie Unii Europejskiej (przyjęcie nowego państwa do UE wymaga jednomyślności wszystkich krajów członkowskich Unii) czy ratyfikacji traktatu akcesyjnego. Jeśli Szkocja będzie przez Anglię skutecznie blokowana w aspekcie ogłoszenia referendum niepodległościowego lub jeśli referendum takie odbędzie się, a jego wynik będzie negatywny, Szkocja zapewne będzie dążyła do dalszego zwiększe-

⁴² Zob. J. Aikens, *The Legal Consequences of Scottish Independence*, "Cambridge Journal of International and Comparative Law", no. 3 (1)/2014, s. 166–171.

nia autonomii, w tym prawa do decydowania w tak strategicznych kwestiach, jak polityka zagraniczna, siły zbrojne, oraz do tego, aby większość dochodów pochodzących z wydobycia ropy naftowej i gazu z dna Morza Północnego pozostawała do dyspozycji Szkotów. Możliwe są różne scenariusze rozwoju wydarzeń. W dużej mierze zależą od wyników negocjacji Wielkiej Brytanii i UE dotyczących warunków występowania z Unii, a także dalszych kierunków, form i zasad współpracy Wielkiej Brytanii z tym ugrupowaniem. Szkocja będzie musiała przeprowadzić narodową debatę na temat swojego dalszego statusu w Zjednoczonym Królestwie lub poza nim, z uwzględnieniem stosunków z Unią Europejską. Ewentualne odłączenie Szkocji od Zjednoczonego Królestwa generuje wiele wyzwań w sferze ekonomicznej. Szkocja jest obecnie powiązana gospodarczo głównie z resztą Zjednoczonego Królestwa, w tym Anglią. Uzasadnione są obawy o wystąpienie niekorzystnych skutków ekonomicznych po secesji Szkocji, zwłaszcza w krótkim okresie. Politycy szkoccy mają świadomość wyzwań. Jeśli się ich podejmą, staną przed zadaniem stworzenia pragmatycznej strategii rozwoju dla niepodległej Szkocji w perspektywie długookresowej. Strategii, którą zaakceptuje szkockie społeczeństwo, przekonane z jednej strony do zasadności wyrzeczeń, którym będzie musiało stawić czoła w okresie tworzenia nowego państwa i „przebudowy” jego struktur oraz wprowadzania zmian w zakresie polityki społeczno-gospodarczej, a z drugiej, że wybór, którego dokonali, otwiera przed nimi i ich krajem nowe możliwości oraz perspektywy.

Bibliografia

- Agreement between the United Kingdom Government and the Scottish Government on a referendum on independence of Scotland*, Edinburgh, 15.10.2012.
- Aikens J., *The Legal Consequences of Scottish Independence*, “Cambridge Journal of International and Comparative Law”, no. 3 (1)/2014.
- Bogdanor V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford University Press, Oxford 1999.
- Carrell S., *Scottish independence: Alex Salmond given currency ultimatum*, “The Guardian”, 21.04.2013, <http://www.theguardian.com/politics/2013/apr/21/scottish-independence-salmond-currency-ultimatum> (dostęp 3.07.2017).
- Carrell S., *Independent Scotland would face immediate £23bn debt*, “The Guardian”, 8.04.2014, <http://www.theguardian.com/politics/2014/apr/08/independent-scotland-debt-thinktank> (dostęp 13.07.2017).

- Colley L., *Britons: Forging the Nation, 1707–1837*, Yale University Press, New Haven 1992.
- Colomb C., Bakke K., Tomaney J., *Shaping the territory in Scotland, Catalonia and Flanders. Analysing contemporary debates on devolution and independence from a spatial planning and territorial cohesion lens*, UCL European Institute, Working Paper no. 5/2014.
- Cramb A., *Nicola Sturgeon: Scottish referendum could be held next year*, “The Telegraph”, 17.07.2016, <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/07/17/sturgeon-scottish-referendum-could-be-held-next-year/> (dostęp 18.07.2017).
- David Cameron’s EU speech, 23.01.2013, pełna treść przemówienia: <http://www.theguardian.com/politics/2013/jan/23/david-cameron-eu-speech-referendum> (dostęp 23.07.2017).
- Duerr G., *Scottish Secession: Prospects for Independence after Blair?*, referat przygotowany na konferencję “Britain after Blair”, British Politics Group, Chicago, 29.08.2007.
- Emerson M., *Cameron’s ‘renegotiations’ (or Russian roulette) with the EU. An interim assessment*, CEPS Working Document, no. 413/2015.
- Erlanger S., Castle S., *David Cameron and Conservatives Get Majority in British Election*, “The New York Times”, 8.05.2015, <http://www.nytimes.com/2015/05/09/world/europe/david-cameron-and-conservatives-emerge-victorious-in-british-election.html> (dostęp 15.07.2017).
- Glickman N., *Clean energy investment at risk from Scottish referendum vote*, Bloomberg New Energy Finance, 15.09.2014, <http://about.bnef.com/press-releases/clean-energy-investment-risk-scottish-referendum-vote/> (dostęp 17.07.2017).
- Hanham H.J., *Scottish Nationalism*, Faber, London 1969.
- Ichijo A., *Scottish Nationalism and the Idea of Europe: Concepts of Europe and the Nation*, Routledge, New York 2004.
- Jamieson A., *Scotland Seeks Independence Again After U.K. ‘Brexit’ Vote*, NBC News, 24.06.2016, <http://www.nbcnews.com/storyline/brexit-referendum/scotland-could-seek-independence-again-after-u-k-brexit-vote-n598166> (dostęp 15.07.2017).
- Keating M., *Brexit Reflections – How could Scotland remain in the EU?*, Centre on Constitutional Change, 8.07.2016, <http://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/blog/brexit-reflections-how-could-scotland-remain-eu> (dostęp 12.08.2017).
- Lynch P., *Scottish Independence, the Quebec Model of Secession and the Political Future of the Scottish National Party*, “Nationalism and Ethnic Politics”, no. 11(4)/2005.
- Mahoney D., Knox T., *Scotland: could it become Greece without the sun?*, Centre for Policy Studies, Economic Bulletin, no. 80, 2.07.2016, <http://>

- www.cps.org.uk/files/factsheets/original/160702001824-80ScotlandCouldItBecomeGreeceWithoutTheSun1.pdf (dostęp 17.08.2017).
- Major J., *John Major: the Autobiography*, Harper-Collins, New York 1999.
- McAngus C., *Scottish independence back in play after Brexit shock – with a note of caution*, “The Conversation”, 24.06.2016, <http://theconversation.com/scottish-independence-back-in-play-after-brexit-shock-with-a-note-of-caution-61457> (dostęp 20.07.2017).
- McCrone D., *Understanding the Nation: The Scottish Question*, w: *The Fate of the Nation-State*, red. M. Seymour, McGill-Queens University Press, Montreal 2004.
- McInnes R., Ayres S., Hawkins O., *Scottish Independence Referendum 2014. Analysis of results*, House of Commons, Research Paper 14/50, 30.09.2014.
- National Records of Scotland, 2016, <http://www.nrscotland.gov.uk/> (dostęp 10.07.2017).
- PM Commons statement on the result of the EU referendum, 27.06.2016, pełny tekst przemówienia: <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-commons-statement-on-the-result-of-the-eu-referendum-27-june-2016> (dostęp 13.07.2017).
- PM Scotland speech, 16.02.2012, pełny tekst przemówienia: <https://www.gov.uk/government/speeches/transcript-pm-scotland-speech> (dostęp 15.07.2017).
- Rankin J., Carrell S., Oltermann Ph., *Nicola Sturgeon’s plea to EU leaders meets with sympathy but little hope*, “The Guardian”, 29.06.2016, <http://www.theguardian.com/politics/2016/jun/29/nicola-sturgeon-scotland-plea-eu-leaders-sympathy-little-hope> (dostęp 3.07.2017).
- Report *Scotland analysis: Macroeconomic and fiscal performance*, HM Government, London, September 2013, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/236579/scotland_analysis_macro-economic_and_fiscal_performance.pdf (dostęp 12.08.2017).
- Report *Global trends in renewable energy investment 2016*, Frankfurt School – UNEP Collaborating Centre for Climate & Sustainable Energy Finance & Bloomberg New Energy Finance, Frankfurt 2016.
- Robbins K., *Britain and Europe: Devolution and Foreign Policy*, “International Affairs”, no. 74(1)/1998.
- Scottish Energy Strategy: The future of energy in Scotland*, Scottish Government, Edinburgh, January 2017, <https://beta.gov.scot/publications/scottish-energy-strategy-future-energy-scotland/pages/5/> (dostęp 28.07.2017).
- Scotland’s Future. The Guide to an Independent Scotland*, Scottish Government, Edinburgh, November 2013, <http://www.gov.scot/resource/0043/00439021.pdf> (dostęp 20.06.2017).

- Scottish Energy Strategy: The future of energy in Scotland*, Scottish Government Edinburgh, January 2017, <https://beta.gov.scot/publications/scottish-energy-strategy-future-energy-scotland/pages/5/> (dostęp 28.07.2017).
- The Queen's address to the Scottish Parliament, 2.07.2016, pełny tekst przemówienia: <https://www.royal.uk/queens-address-scottish-parliament-2nd-july-2016> (dostęp 14.07.2017).
- Troitino D.R., *Margaret Thatcher and the EU*, "Proceedings for the Institute for European Studies", no. 6/2009.
- Trotman A., Roland D., Titcomb J., *RBS and Lloyds will leave Scotland if it votes for independence*, "The Telegraph", 11.09.2014, <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/banksandfinance/11088643/RBS-and-Lloyds-will-leave-Scotland-if-it-votes-for-independence.html> (dostęp 4.09.2017).

Słowa kluczowe: Szkocja, niepodległość, autonomia, Zjednoczone Królestwo, Wielka Brytania, Unia Europejska, gospodarka

Key words: Scotland, independence, autonomy, United Kingdom, Great Britain, European Union, economy

Scotland's Independence Movements – The Main Challenges in the Economic Sphere in the Aspect of Potential Separation of Scotland from the United Kingdom

Abstract

The purpose of his article is to analyze the process of Scotland's independence movements and to identify the main challenges in the economic sphere in the aspect of potential separation of Scotland from United Kingdom. As a basis for the research method a study based on the analysis of selected information sources was used. The attempts by Scotland to separation from the Great Britain, taken over the centuries, ended in failure, but have contributed to increase of Scottish autonomy. The results of the referendum on the United Kingdom's continuing membership of the European Union have become the impulse for intensification of Scottish activity towards secession from the Great Britain. Scotland wants to decide independently on its own economic development based mainly on oil and natural gas as well as renewable energy sources. The EU membership would enable Scotland to attain the goals set up by Scottish government. The benefits of being a member of the EU, such as access to the Single Eu-

ropean Market, structural funds, ect., Scotland may lose if it stays within the United Kingdom. The government in London is fully committed to maintaining the unity of the United Kingdom and blocks Scottish activities aimed at independence. Further scenario will depend on the results of the negotiations and decisions reached by the United Kingdom and the European Union on the conditions on exiting the Union and the future directions, forms and principles for further co-operation.